

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Ryorna bär på många hundratals år av historia

Prost, Pia

Published in:
Skärgård

Published: 01/01/2020

Document Version
Accepted author manuscript

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Prost, P. (2020). Ryorna bär på många hundratals år av historia. *Skärgård*, (3), 12-15. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202201148262>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Ryorna bär på många hundratals år av historia

Text: Pia Prost

I dag tänker vi oss oftast ryan som ett inredningselement, men några generationer tillbaka var den i högsta grad ett bruksföremål. Ryans historia sträcker sig ända till vikingatiden – redan då användes ryorna som värmande täcken i båtarna.

Ordet rya härstammar från det urgamla skandinaviska ordet ry, som betyder ett tuftat täcke. I formen ru existerar begreppet också på Irland och i anglosaxiskan betydde ordet *ryhae* ett grovt ulltäcke.

År 1584 åtalas en man i Stockholm för att han sagt att "*Kongen schal icke legre sticke fothen utan rijan recker*", alltså inte lägga sig i det han inte hade att göra med. Ryorna var då alltså så vanliga att de inkorporerats i ett talesätt. Det fanns gott om ryor på de kungliga slotten, exempelvis fanns det år 1578 112 stycken ryor på Uppsala gård.

Den äldsta bevarade finska ryan är från slutet av 1600-talet. På den tiden använde adeln och prästerskapet ryor som täcken. Konsten att väva ryor spred sig från kusttrakterna till de rika bonde- och hantverkarkretsarna inne i landet. De äldre ryorna indelas i slitryor eller prydnadsryor. Slitryorna var enkelt mönstrade, medan prydnadsryorna kunde vara dekorerade med både bildmotiv och mönster i klara färger.

De folkliga ryornas blomstringstid började i slutet av 1700-talet, när även vigselryan fick en given plats som en del av bröllopsceremonin inom alla samhällsklasser. En mönstrad rya krävde mycket arbete och var värdefull, så den gjordes ofta som en del av brudens hemgift. Under vigseln stod brudparet på ryan för att skydda prästen och brudparet från de onda krafter och faror som lurade under kyrkan. Den kunde också användas på brudsängen eller som en dekoration på festplatsen.

Rent tekniskt är ryaknytningen ett mellanting mellan vävning och rent handarbete och den har använts för både mattor, dynor och väggbonader. Ryornas blomstringstid fortsatte till mitten av 1800-talet, då industrialiseringen och massproduktionen tog över.

Besöker du Skärgårdscentrum Korpoström är chansen stor att du stöter på **Britt Henriksson**. Bitte, som hon kallas, är en av de aktiva krafterna bakom Hantverkstaden på andra våningen i centret. I år har hon varit med och planerat utställningen om ryor.

På sätt och vis är även Britt själv en del av utställningen – i alla fall det alster som håller på att växa fram vid hennes vävstol. Sedan juli är hon i full gång med att göra en kopia av den rya hon för första gången såg på Åbo slott i början av 1990-talet. Nu hänger den på väggen framför henne.

- Det visade sig att ryan kom från Markomby Västergård, min morfars hemgård. Redan då tänkte jag att jag någon gång ska göra en kopia av den vackra ryan och nu, 30 år senare, fick jag min chans, berättar Bitte.

Ryan är lånad från Landskapsmuseet över sommaren. Under vintern tillbringade Britt en hel del tid på museet med att rita, mäta och fundera. När hon insåg att ryan bestod av 42 000 knutar tänkte hon tappa hoppet, för trots att Bitte alltid handarbetat och vävt mycket har hon aldrig tidigare gjort en rya. Men mönstret blev gjort och nu är redan en tredjedel av ryan färdig.

Förutom att Bitte vet att ryan är från Markomby, är det mycket svårt att säga så mycket annat om den. Ingen vet vem som gjort den eller när den är vävd. Detsamma gäller nästan alla de andra ryorna på utställningen också. Utgående från färg och mönster kan man försöka åldersbestämma dem, men å andra sidan kan det vara någon, som liksom Bitte, har kopierat en äldre rya.

Fram till tre års ålder bodde Bitte själv på Markomby Västergård.

- Jag var så liten när vi flyttade att jag inte kan säga att jag har några egentliga minnen från den tiden. Men jag har funderat på om ryan kan ha hängt i gården då och att något i mig därför känner igen den. Det skulle kanske förklara varför jag kände så starkt för ryan när jag såg den på slottet.

När den nya ryan snart hänger i Bittes eget hem, har hon vävt in ett möte med flitiga händer i tidigare släktled.

ARTIKELFÖRFATTAREN

PIA PROST, redaktör för Skärgård, tvivlar på att hon någonsin kommer att kunna göra en rya. Däremot hoppas hon kunna färdigställa några av de halvfärdiga handarbetsalster som hon påbörjat under de senaste 30 åren.

050-338 1710
prost.pia@gmail.com

Hantverkstaden

Hantverkstaden är en året-runt-verksamhet som har startats på Skärgårdscentrum Korpoström i samarbete med Korpo Kulturgille rf., den lokala Marthaföreningen och Korpo hembygdsförening. Här kan Korpoborna samlas och utföra olika hantverk och man ordnar både kurser och utställningar. Sommartid samt under den första lördagen varje månad ordnas olika prova-på-evenemang, såsom kortkurser i tovning, växtfärgning och cementgjutning. Hantverkstadens kontinuerliga verksamhet är öppen för alla intresserade – välkommen med varje tisdag eftermiddag året runt för att skapa egna hantverk.

Kontaktperson: Britt Henriksson 0400 997913.

Källor

Finska handarbetets vänner, suomenkasityonystavat.fi

sv.wikipedia.org/wiki/Rya: "Finlands Ryor - Textilhistorisk undersökning", by U.T. Sirelius, The Otava Publishing Company, Helsinki 1924.

Bildtexter

Bild 1. Britt Henriksson gör en kopia av den rya som hängde i hennes morfars gård, Markomby Västergård. Foto: Anna Franzén

Bild 2. Ryan består av 42 000 knutar. Foto: Anna Franzén

Bild 3. Britt Henrikssons arbete med Markomby-ryan har blivit ett levande inslag i utställningen om ryor i Hantverkstaden på Skärgårdscentrum Korpoström. Foto: Lena Långbacka.